

اصول و مبانی برنامه ریزی و مدیریت فضاهای عمومی شهر

www.ketab.ir

تألیف:

دکتر اکبر کیانی

دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه زابل

مهندس فرضعلی سالاری سردری

کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری

سرشناسه	کیانی، اکبر، ۱۳۴۹.
عنوان و پدیدآور	اصول و مبانی برنامه ریزی و مدیریت فضاهای عمومی شهر/ تألیف: دکتر اکبر کیانی، مهندس فرضعلی سالاری سردری
مشخصات نشر	تهران، نور علم، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۲۷۸ص. (مصور (بخشی رنگی)، جدول (بخشی رنگی)، نمودار (بخشی رنگی).
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۶۹-۴۳۷-۰
موضوع	فضاهای عمومی شهر -- ایران .
موضوع	فضاهای عمومی شهر -- مدیریت .
شناسه افزوده	سالاری سردری، فرضعلی، ۱۳۶۴، مؤلف.
رده بندی کنگره	JS ۷۴۶۹
رده بندی دیویی	۳۵۲/۱۵

نشر نور علم: تهران - انقلاب - خ ۱۲ فروردین - پلاک ۲۹۰ - تلفن: ۶۶۴۰۵۸۸۰ و ۶۶۹۵۷۰۲۱
 فروشگاه: خ ۱۲ فروردین - پلاک ۲۹۰ - کتاب چرتکه و نور علم - ۰۹۱۲۲۰۷۹۸۴۹ - ۶۶۱۷۴۹۱۰
 پخش: قلم سینا - ۱۲ فروردین - ساختمان ۲۸ طبقه اول واحد ۴ تلفن ۶۶۹۵۷۰۲۱ و ۶۶۹۵۷۱۲۰

عنوان کتاب: اصول و مبانی برنامه ریزی و مدیریت فضاهای عمومی شهر

تألیف: دکتر اکبر کیانی، مهندس فرضعلی سالاری سردری

ناشر: نور علم

شمارگان: ۵۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۶۹-۴۳۷-۰

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۰

چاپ و صحافی: سورنا

قیمت: ۷۰۰۰۰ تومان

در صورت عدم دسترسی به کتابهای این انتشارات، از طریق تماس با
 ۰۹۱۲۳۳۳۴۲۲۹ کتابها با پست به تمام نقاط ایران ارسال می شود.

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه.....
فصل اول: فضای عمومی چیست؟.....	۱.....
مقدمه.....	۲.....
۱-۱- بخش اول: شهر و فضای عمومی.....	۲.....
۱-۱-۱- شهر.....	۲.....
۱-۱-۲- ساخت شهر.....	۴.....
۱-۱-۳- سیمای شهر.....	۴.....
۱-۱-۴- بافت شهر.....	۵.....
۱-۱-۵- فضا.....	۵.....
۱-۱-۶- فضاهای شهری و انواع آن.....	۷.....
۱-۲- بخش دوم: تعاریف و مفاهیم فضای عمومی.....	۱۹.....
۱-۲-۱- فضای عمومی چیست؟.....	۱۹.....
۱-۲-۲- اهمیت و نقش فضاهای عمومی در برنامه‌ریزی شهری.....	۲۹.....
۱-۲-۳- ماهیت و کارکرد فضاهای عمومی شهری.....	۳۴.....
۱-۲-۴- اهم وظایف فضاهای عمومی در شهر.....	۴۰.....
۱-۲-۵- ارزیابی کیفی فضاهای عمومی شهری.....	۴۵.....
۱-۲-۶- کاربرد بهینه فضاهای عمومی.....	۴۸.....
۱-۲-۷- قابلیت دسترسی به فضاهای عمومی شهری.....	۵۰.....
۱-۲-۸- متغیرهای مؤثر بر دسترسی به فضاهای عمومی.....	۵۳.....
۱-۲-۹- دسته‌بندی فضاهای عمومی شهر.....	۵۷.....
۱-۲-۹-۱- پارک.....	۵۸.....
۱-۲-۹-۲- میدان.....	۶۲.....

۶۶	 ۳-۹-۲-۱- بازار
۶۷	 ۴-۹-۲-۱- خیابان
۷۰	 ۱۰-۲-۱- پیاده‌روی در فضای عمومی
۷۷	 ۱۱-۲-۱- جمع‌بندی

فصل دوم: مکاتب و نظریه‌پردازان فضاهای عمومی ۷۹

۷۹	 مقدمه
۸۰	 ۱-۲- ادبیات، مبانی نظری و مکتب‌های فضاهای عمومی شهری
۸۳	 ۲-۲- ایدئولوژی اسلامی و فضاهای عمومی شهر
۸۴	 ۳-۲- برنامه‌ریزان شهری و فضاهای عمومی شهر
۸۵	 ۴-۲- فرهنگ‌گرایان و فضاهای عمومی شهر
۸۶	 ۵-۲- مارکسیسم و فضاهای عمومی شهر
۸۶	 ۶-۲- نوگرایان - مدرنیسم و فضاهای عمومی شهر
۸۸	 ۷-۲- انسان‌گرایی و فضاهای عمومی شهر
۸۹	 ۸-۲- پُست مدرنیسم و فضاهای عمومی شهر
۹۰	 ۹-۲- فمینیسم و فضاهای عمومی شهر
۹۱	 ۱۰-۲- فضاهای عمومی شهر و ارتباطات اجتماعی
۹۴	 ۱۱-۲- فضاهای عمومی شهر و عدالت اجتماعی
۹۴	 ۱۲-۲- اقتصاد سیاسی و فضاهای عمومی شهر
۹۵	 ۱۳-۲- نظریه مشارکت و فضاهای عمومی شهر
۹۶	 ۱۴-۲- طبیعت‌گرایان و فضاهای عمومی شهر
۹۷	 ۱۵-۲- روان‌شناسی محیطی و فضاهای عمومی شهر
۹۷	 ۱۶-۲- فضاهای عمومی زنده و فعال
۹۸	 ۱۷-۲- توسعه پایدار و فضاهای عمومی شهری
۹۸	 ۱۸-۲- رشد هوشمند و فضاهای عمومی شهر
۹۸	 ۱۹-۲- کنش فضاهای عمومی و بیماری‌های واگیردار
۱۰۰	 ۲۰-۲- نظریه‌پردازان فضاهای عمومی زنده و فعال

۱۱۰ ۲۱-۲- جمع‌بندی

۱۱۰ فصل سوم: سوابق و تجربیات جهانی

۱۱۰ مقدمه

۱۱۱ ۱-۳- فضاهای عمومی شهری سنتی در جهان و ایران

۱۱۶ ۲-۳- فضاهای عمومی در شهرهای معاصر و مطالعات بین‌المللی

۱۲۴ ۳-۳- فضاهای عمومی در شهرهای آمریکایی

۱۲۸ ۴-۳- فضاهای عمومی در شهرهای اروپایی

۱۳۲ ۵-۳- محیط شهری عمومی در شهر ساحلی و باستانی ونیز

۱۳۲ ۶-۳- تحلیل ساختاری میدان به‌عنوان یک فضای عمومی در مناطق جهان

۱۳۹ ۷-۳- جمع‌بندی

۱۴۱ فصل چهارم: سوابق و تجربیات داخلی

۱۴۱ مقدمه

۱۴۱ ۱-۴- فضاهای عمومی شهری در شهرهای ایران

۱۴۵ ۲-۴- فضاهای عمومی شهری در دوران تاریخی

۱۴۶ ۱-۲-۴- تقسیمات و فضاهای عمومی شهری دوره ساسانیان

۱۴۷ ۲-۲-۴- تقسیمات و فضاهای شهری دوره اسلامی

۱۵۱ ۳-۲-۴- قرون متأخر اسلامی

۱۵۳ ۳-۴- محیط شهری عمومی در شهر ساحلی و باستانی سیراف

۱۵۷ ۴-۴- نقش آثار باستانی و تاریخی در توسعه فضاهای عمومی شهری

۱۵۹ ۵-۴- حوزه همگانی و رابطه آن با فضاهای عمومی شهری در ایران

۱۶۴ ۶-۴- جمع‌بندی

۱۶۹ فصل پنجم: ابعاد مدیریت فضاهای عمومی

۱۶۹ مقدمه

۱۷۰ ۱-۵- فضای عمومی، تنوع و تعامل اجتماعی

۱۷۴ ۲-۵- طراحی و کیفیت فضاهای عمومی

۱۸۷	۳-۵- نقش طبیعت در فضاهای عمومی
۱۸۹	۴-۵- نقش ساحل در فضاهای عمومی
۱۹۰	۵-۵- معیارهای دستیابی به شاخص‌های توسعه پایدار فضاهای عمومی شهری
۱۹۱	۶-۵- نفوذپذیری و پاسخ دهی محیط و فضای شهری
۱۹۲	۷-۵- گوناگونی
۱۹۳	۸-۵- خوانایی
۱۹۴	۹-۵- انعطاف‌پذیری
۱۹۴	۱۰-۵- تناسب بصری، غنای حسی و رنگ تعلق
۱۹۵	۱۱-۵- امنیت در فضاهای عمومی
۲۰۲	۱۱-۵- مدیریت فضاهای عمومی شهر
۲۱۱	۱۲-۵- مدل‌های مدیریت فضاهای عمومی
۲۱۶	۱۳-۵- تحلیل مدیریت فضاهای بار عمومی
۲۲۱	۱۴-۵- آسیب‌شناسی فضاهای عمومی
۲۲۷	۱۵-۵- فناوری‌های جدید و فضاهای عمومی
۲۲۷	۱۶-۵- دسترسی به فضای عمومی و اندازه‌گیری دسترسی به فضاهای عمومی
۲۲۸	۱۷-۵- مدل‌های شاخص دسترسی
۲۲۹	۱۸-۵- رابطه و فرمول سنجش دسترسی
۲۲۹	۱۹-۵- اندازه‌گیری فرصت تجمع در فضاهای عمومی
۲۳۰	۲۰-۵- جاذبه مبتنی بر اندازه‌گیری دسترسی
۲۳۴	۲۱-۵- اندازه‌گیری رتبه دسترسی به فضاهای عمومی شهر
۲۳۴	۲۲-۵- روش اندازه‌گیری رتبه دسترسی
۲۳۶	۲۳-۵- روش اندازه‌گیری رتبه دسترسی
۲۴۶	منابع
۲۶۵	واژه‌نامه

پیش گفتار

شهرنشینی پیشینه‌ای طولانی دارد و گسترش شهر و توسعه شهرنشینی یکی از مسائل و مشکلات تمدن بشری به شمار می‌رود، که باعث دگرگونی محیط شده است.

برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی معاصر با بی توجهی به مسائل کیفی فضای شهرها و اولویت دادن به مسائل کمی و خصوصاً تأکید بر نقش اتومبیل و مشکلات ترافیکی و تکیه بر روش‌های فنی و عدم توجه به محیط زیست و سایر موارد مرتبط با جامعه انسانی و اجتماعی، مسائل و مشکلات بسیاری در جوامع شهری به وجود آورده است. عدم توانایی متخصصان شهری (سازمان‌ها و مدیران شهری، برنامه‌ریزان، طراحان و معماران فضاها در شهرها) در ایجاد فضاهایی که مردم بتوانند در آن زندگی کنند، به فعالیت‌های اجتماعی خاص مشغول شوند و حیات اجتماعی به طور ارگانیک ادامه یابد در شهرهای معاصر قابل مشاهده و رویت می‌باشد که لزوم برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای «قابل انعطاف»، «قابل انطباق» و «قابل احیاء» در شرایط اجتماعی هر دور زمانی و زمانی باشد را می‌رساند.

فضاهای عمومی یک نقش محوری و ضرورت انسانی در روند برنامه‌ریزی‌ها و توسعه شهرها در برابر فضاهای خصوصی حکایت از باز تولید و تعقیب آن‌ها در توسعه پایدار اجتماعی، زیست محیطی، تقویت وجهه فرهنگی و آسایش، رفاه، امنیت و مشارکت شهروندان در شهرها دارند. به دلایلی همچون گرایش به زندگی خصوصی، توسعه زندگی الکترونیکی و اطلاعاتی، مهاجرت و ناهماهنگی در شکل‌گیری فضاهای عمومی شهرها ارزیابی فضاهای عمومی ضروری به نظر می‌رسد. دسترسی به فضاهای عمومی نشان دهنده کیفیت زندگی بوده و اثرات قابل توجهی در جنبه‌های گوناگون اجتماع و شهروندان (زنده نگهداشتن زندگی شهری، مشارکت، تعامل اجتماعی، رفاه شهروندان) و فضاهای شهری (زیبایی بصری، نشاط و شادابی) دارند.

فضای عمومی شهری از دیرباز تاکنون بستر تعاملات انسانی بوده است و به نوعی پاسخگویی نیاز اجتماعی ساکنین و شهروندان می‌باشد. این فضاها زمینه‌ی تأثیر گذاری و تأثیر پذیری اجتماعی و فرهنگی کلیه مردم یک جامعه بر یکدیگر می‌باشند. در شهرها، فضاهای عمومی

با توجه به عملکرد و تأثیری که بر کالبد و سیمای شهر می‌گذارند، ارزشمندترین اجزاء بافت شهری به شمار می‌آیند. این فضاها به عنوان عرصه تجمع انسان‌ها، فعالیت‌ها و رویدادهای مختلف عمل می‌نمایند و در یک کلام قلب پنبدهی کالبدی شهر می‌باشند.

بسیاری از فعالیت‌های انسانی در فضاهای عمومی صورت می‌پذیرد که طیف متنوعی از فعالیت‌ها در خود جای داده است. فضای شهری (قلمرو و فضای عمومی) به مثابه ساختاری کالبدی برای تعاملات اجتماعی است که دسترسی به آن برای اعضای جامعه شهری امکان‌پذیر است.

امروزه با رشد روز افزون ارزش زمین و تمایل به درآمدزایی، اهمیت توجه به «فضاهای عمومی» در شهرها کاهش یافته است. هر چند با افزایش جمعیت شهرها (تراکم جمعیتی اقشار مختلف مردم) و افزایش زمان حضور مردم در فضاهای عمومی شهری و به کارگیری الگوی مسکن حداقل نیاز به فضاهای عمومی شهری برای فعالیت‌های گوناگون شهری (اجباری، انتخابی و اجتماعی) بیشتر شده است.

در حال حاضر، یکی از دغدغه‌های نظریه‌پردازان شهری مرگ رسمی فضاهای شهری به دلیل خصوصی شدن روز افزون فضاهای شهری است. قرار گرفتن مجتمع‌های تجاری به جای خیابان به عنوان محل خرید، سوق پیدا کردن سکونتگاه‌ها به سوی مجتمع‌های در بسته و تشدید نظارت بر فضاهای عمومی، مؤید این نگرانی‌هاست.

تشریح مسائل و موارد مرتبط از فضاهای عمومی به صورت مستمر ضروری می‌باشد، چرا که از آن‌ها به عنوان فضاهای زندگی روزانه جوامع شهری یاد می‌گردد و محل اجتماع روزانه افراد زیادی می‌باشد. بر این اساس، این کتاب با در نظر گرفتن چالش‌های ایجاد، نگهداری و مدیریت فضاهای عمومی در شهرهای کشور که کمتر در برنامه‌ها و طرح‌های توسعه شهری به آن توجه شده دیدگاه عمیقی از جایگاه، نقش، اهمیت و ابعاد طراحی (کمیت و کیفیت) و روند توسعه و مدیریت این فضاهای ارائه می‌نماید.